

Формування нового світопорядку: регіональні імперативи та виклики

Анотація. У статті проаналізовано дискурс формування нового світового порядку як у контексті аналізу поглядів науковців та експертів різних поколінь на цю проблему, так і на підставі ґрунтовної оцінки інформаційного контенту про сутність глобальних змін сьогодення.

Визначено, що попри докладені зусилля суб'єктів Глобальної Півночі щодо збереження глобальної стабільності світ все частіше стикається з виявами хаосу на різних рівнях. Головною причиною цього явища є криза світової демократії та ліберальних цінностей, пов'язана із ослабленням впливу США, які, обравши політику ізоляціонізму, дедалі занурюються у регіональні та внутрішні проблеми. Політика ізоляціонізму формує підґрунтя для розколу трансатлантичної єдності, що призводить до суттєвого зниження довіри до США як надійного військово-політичного союзника та партнера в економічній діяльності.

У сучасних умовах запорукою збереження ЄС є прискорена розбудова військово-промислового комплексу за суттєвого зростання витрат на оборону, а також формування регіонального військово-політичного союзу, учасники якого будуть здатні захистити Європейський Союз від посягань ззовні. Такий військово-політичний союз може бути найбільш дієвим за залучення до його складу України на правах повноправного і рівного суб'єкта. Україна в сучасних умовах має боєздатну армію, яка набула досвіду ведення сучасної повномасштабної війни і може виступити вагомим силою у справі захисту ЄС від зовнішньої агресії. Перспектива створення військово-політичного союзу на теренах ЄС за участі України вимагає того, щоб європейські країни взяли на себе частину витрат на утримання Збройних сил України.

Посилення Європи може стати вагомим фактором, який закріпить за ЄС статус лідера "вільного західного світу", яким дедалі більше нехтують США.

Ключові слова: світовий порядок безпеки, глобальні зміни, політика ізоляціонізму, міжнародні організації, військово-політичні союзи.

Олег Рафальський,
доктор історичних наук,
професор, академік НАН
України,
Інститут політичних і
етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса
НАН України

Oleh Rafalskyi,
Doctor of Historical Sciences,
Professor, Academician of the
NAS of Ukraine,
Kuras Institute of Political and
Ethnic Studies of the NAS of
Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-7317-2765>
office@ipiend.gov.ua

Shaping a New World Order: Regional Imperatives and Challenges

Abstract. The article analyses the discourse of the formation of a new world order in the context of analysing the viewpoints of researchers and experts of different generations on this issue, and on the basis of a thorough assessment of information content about the essence of global changes today.

It is established that, despite the efforts made by the Global North to preserve global stability, the world is increasingly facing manifestations of chaos at various levels. The main reason for this condition is the crisis of global democracy and liberal values associated with the weakening influence of the United States, which, having chosen a policy of isolationism, is increasingly immersed in regional and internal problems. The policy of isolationism forms the basis for the split in transatlantic unity, which will lead to a significant decline of trust to the United States as a reliable military and political ally and partner in economic activity.

In today's circumstances, the key to preserving the EU is the accelerated development of the military-industrial complex with a significant increase in defence spending, as well as the formation of a regional military-political alliance whose members will be able to protect the European Union from external encroachment. Such a military-political alliance can be the most effective if Ukraine is included as a full and equal member. Ukraine currently has a combat-ready army that has gained experience in modern full-scale warfare and can act as a significant force in protecting the EU from external aggression. The prospect of a military-political alliance in the EU with Ukraine's participation requires that European countries bear part of the costs of maintaining the Ukrainian Armed Forces.

The strengthening of Europe may become a significant factor that will consolidate the EU's status as the leader of the "free Western world", which is increasingly neglected by the United States.

Key words: *world security order, global changes, isolationist policy, international organizations, military-political alliances.*

Постановка проблеми. Сучасний світ перебуває у стані турбулентності глобальних змін, які так чи інакше торкнулися кожного регіону, а з тим і кожної держави. Історичний досвід засвідчує, що формування нового світового порядку зазвичай супроводжується сплесками нестабільності, кризами, збройними конфліктами й протистояннями цілих коаліцій. Так не виключено, що формуванню нового світового порядку передуватиме цілий каскад війн різного масштабу та інтенсивності. Однією з них стала повномасштабна російсько-українська війна, що за характером і масштабом є найбільшою з часів Другої світової. Саме війну Росії проти України слід вважати тригером та головним треком початку прискореної трансформації глобальної геополітичної архітектури, яка постане на місті нинішнього світового безладу [Fukuyama, 2022].

Сучасна російсько-українська війна – це не просто черговий регіональний конфлікт, а переломний момент, який визначить майбутнє міжнародного порядку безпеки. Можливе уникнення Російською Федерацією покарання за неспровокований напад на суверенну державу може створити вкрай небезпечний прецедент для авторитарних режимів у всьому світі, відкриваючи нову еру глобальної нестабільності й хаосу [Новицький, 2025]. Водночас жодна з ядерних чи так званих порогових держав, на кшталт Ірану, не відмовиться від володіння ядерною зброєю чи потенційного набуття ядерного статусу. Спостерігаємо й певні ознаки перехідного етапу до усталеності нового світового порядку, які виявляються у поширенні хаотичних реакцій провідних суб'єктів міжнародної політики на виклики, що постали у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема становлення нового світопорядку привернула увагу багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників. Дискурс формування нового світового порядку є досить давнім. Його актуалізація, як правило, пов'язана із конфліктами та кризами, які людство періодично переживало упродовж своєї історії. Серед розумінь нового світового порядку найпростішим є період історії, протягом якого формується нова парадигма системи міжнародних відносин. Методологічні підвалини наукового пошуку у цій царині були закладені свого часу З. Бжезинським [Бжезинський, 2000], Г. Буллом [Bull, 1977], І. Валлерстайном [Wallerstein, 2004; Wallerstein, 2011; Wallerstein, 2021], С. Гантінгтоном [Huntington, 1996], Г. Кіссінджером [Кіссінджер, 2017], І. Страусом [Straus, 2013].

Одним із перших, хто вдався до серйозних роздумів про світовий порядок як певну матрицю глобального існування світової цивілізації, був австралійський та британський професор міжнародних відносин Г. Булл. Його творчий доробок концентрується довкола таких проблем, як втручання у світову політику; справедливості у міжнародних відносинах; анархічного суспільства та розширення світового суспільства. Всі процеси, що відбуваються у повсякденному суспільному та політичному житті, Г. Булл намагався екстраполювати на світові процеси, як-от: баланс сил, міжнародне право, дипломатія, протистояння, великі повноваження центральних ролей тощо. Один із ключових його висновків полягає в тому, що, попри існування низки альтернативних форм суспільної та міжнародної організації (зокрема урядових та неурядових організацій), держава залишається найвагомішим засобом досягнення визначеного порядку у світовій політиці та захисту національних інтересів [Bull, 1977]. Доволі чітким є розуміння ним детермінізму світопорядку, який постає у вигляді своєрідних зразків людської діяльності, спрямованої на підтримку елементарних або первинних цілей соціального життя всього людства.

Термін "новий світовий лад" став уживаним у першій половині ХХ століття, коли В. Вільсон та В. Черчилль використовували його для пояснення сутності нового світового ладу, що настав після завершення двох світових війн. Осмислення "нового світового ладу" відразу породило протистояння представників двох концептуальних дихотомій: одні не мислили нового

світопорядку без участі США, а інші критикували претензії Вашингтону на глобальне лідерство та його втручання у внутрішні справи інших країн [Абашидзе, 2024].

З часом крах СРСР та руйнування світової системи соціалізму сприяли формуванню стійкої методологічної тези про встановлення однополярної гегемонії США. Така ситуація фахівцями-геополітиками була охарактеризована як уніполе, пов'язана з домінуванням однієї наддержави. Фундатором та прибічником такої теорії був відомий політолог І. Страус, який прогнозував украй довготривалу усталеність геополітичного панування США як запоруку безперервності майбутньої вестернізації [Straus, 2013, с. 113–237].

Поступово світ-системний підхід був збагачений дослідженнями таких відомих західних (як європейських, так і американських) політологів, філософів, соціологів та істориків, як Р. Арон [Арон, 2000], Ю. Габермас [Габермас, 2001; Габермас, 2014], Е. Люттвак [Luttwak, 2009], Дж. Модельські [Modelski, 1987], Г. Моргентгау [Morgenthau, 1972], Е. Тоффлер [Тоффлер, 2000], К. Уолтц [Waltz, 1979], Дж. Най [Nye, 2005], Ф. Фукуяма [Fukuyama, 2004], Р. Хаас [Хаас, 2019] та ін.

З. Бжезинський, С. Гантінгтон та Е. Люттвак, підтримуючи американо-центризм, вважали встановлення лідерства США доконаним фактом. Водночас американський політолог Р. Хаас визначив міжнародний порядок як комплекс зусиль різних держав (передусім США), спрямованих на те, щоб не допускати застосування військової сили задля досягнення зовнішньополітичних цілей. На його думку, концепція світового порядку має ґрунтуватися на "...підтримці та утвердженні найкращих рис суверенного порядку; зокрема, міжнародна спільнота має визнавати за державою розумну дозу автономії, утверджувати чітку повагу до кордонів і принципів міжнародного співжиття, що їх не дозволено змінювати за допомогою військової сили та інших форм примусу..." [Хаас, 2019]. Натомість у своїх виступах та численних публікаціях Р. Хаас постійно апелював і до порушення ключовими геополітичними гравцями базових правил глобальної стратегічної стабільності. Вчений відзначав, що пряма чи гібридна агресія проти національного суверенітету занурює світ у хаос та небезпеку, що зумовлює появу треку світового безладу [Хаас, 2019].

Більшість провідних західних політологів стверджували, що ключові світові гравці апіорі відкидають базові міжнародні принципи, які ґрунтуються на засадах міжнародного права. Саме через це нинішній транзитивний шлях до встановлення нової світ-системи відзначається наростанням нестабільності, стратегічної крихкості, розхитаності та глобальної депресії. Недаремно свого часу Г. Кіссінджер, який одним із перших наголосив на вичерпаності ідеї світопорядку, що сформувався після Другої світової війни, наголошував на необхідності пошуку компромісу між великими гравцями, котрі можуть спонукати решту суб'єктів міжнародних відносин до вироблення й дотримання спільних правил мирного співіснування в нових геополітичних умовах. Натомість за нинішніх геополітичних умов, що склалися, провідні світові гравці

відверто демонструють порушення міжнародного права, безпосередньо чи опосередковано вдаючись до силового перекроювання усталених національних кордонів суверенних держав [Кіссінджер, 2017, с. 299].

У наукових та експертних колах поступово ставало помітним занепокоєння можливістю зникнення у середньостроковій перспективі деяких національних держав під тиском дій транснаціональних корпорацій, наддержавних і недержавних утворень.

На думку Ф. Фукуями, перемога США у холодній війні начебто була покликана продемонструвати тріумф західної демократії, сприяти припиненню війн та воєнних конфліктів, а також встановленню світопорядку, за якого будуть враховані інтереси усіх міжнародних гравців – національних держав, великих етносів та етнічних груп, а також недержавних суб'єктів міжнародних відносин [Fukuyama, 2006]. Звідси витікає і відома експертна формула, що визначає ХХІ століття як епоху беззаперечної гегемонії Сполучених Штатів та західного світу.

Однак протидія становленню однополярного світу з боку низки впливових гравців на світовій політичній арені сприяла не лише розбалансуванню пост'ялтинської світ-системи, а й стимулювала вихід низки регіональних гравців з претензіями на різного штибу гегемонію. Наростання світової турбуленції, що супроводжується глобальною загрозою тероризму, ризиком розповсюдження ядерної зброї, а також проникненням штучного інтелекту в усі сфери суспільного життя, свідчить про нульову ймовірність релевантності ідей "кінця історії".

Сучасне наростання глобальної нестабільності зайвий раз свідчить про завершення існування транзитивного світоустрою, що постав після завершення холодної війни та краху Ялтинсько-Потсдамської (біполярної) системи міжнародних відносин. Тому можна стверджувати, що концепція Ф. Фукуями не витримала часової верифікації, а отже стала черговою капіталістичною утопією про нібито ідеальне суспільство споживання, яке визначає ліберально-демократичний порядок як кінцеву й своєрідну вищу стадію розвитку людства.

У сучасних умовах виявилось, що авторитарні держави можуть оперативно ухвалювати і втілювати у життя важливі рішення у кризових ситуаціях. Одним із прикладів цього можуть слугувати дії Китаю під час спалаху COVID-19, коли швидка реакція політичного керівництва сприяла значно швидшому приборканню епідемії, порівняно із західними країнами. Іншим прикладом може бути Туреччина, яка демонструє перевагу сильної президентської держави, що завдяки дозованій присутності у соціально-економічній сфері значною мірою забезпечує прискорену модернізацію економіки із нарощуванням можливостей військово-промислового комплексу.

Водночас, попри певні переваги щодо швидкості ухвалення та втілення у життя політичних рішень у авторитарних країнах, слід враховувати усталену експертну думку про те, що ефективність автократичних соціально-економічних систем є умовно разовою або обмежується короткотривалим часовим періодом.

У сучасних умовах стало зрозуміло, що класичний лібералізм без опертя на сильні державні інституції не сприяє прискореному розв'язанню низки проблем

як на національному, так і міжнародному рівнях. Тож під тиском критики своєї концепції "кінця історії" Ф. Фукуяма був змушений враховувати фактор сильної (утім, не авторитарної) держави із потужними політичними інституціями та набором соціально-політичних функцій та цілей, які вона реалізує. Для Ф. Фукуяма сильна держава – це та держава, яка володіє здатністю порівняно швидко втілювати у життя політичні стратегії щодо дотримання визначеного політичного курсу. У його нинішньому розумінні таким прикладом можуть слугувати США, як глибинна держава, яка наділена абсолютним міжнародним суверенітетом. Водночас, на думку Ф. Фукуяма, зовнішньополітичний курс великих держав має передусім бути спрямованим на зміцнення норм міжнародного права і забезпечення, у підсумку, балансу сил та стратегічної стабільності. Слабкі держави та *failed state*, як він вважає, перетворюються, врешті-решт, на своєрідний розсадник тероризму, джерело поширення епідемій та регіональної нестабільності, а також міграцій до більш благополучних – передусім західних, країн [Fukuyama, 2004]. Тож, сильна держава наразі не є ані перешкодою, ані запорукою для встановлення й підтримки усталеного демократичного режиму.

Актуальною залишається теорія ще одного відомого американського соціолога та історика І. Валлерстайна, який у пропонованій ним світ-системній теорії розглядав історію та світопорядок через концепт центру та периферії, що формує світову взаємозалежність. Динаміка змін просторових зв'язків між суспільствами, що окреслені певними межами, паралельно виступає ще й у ролі меж усталеності світ-системних періодів. Усередині цих меж знаходяться центр (ядро), периферія та напівпериферія, які й формують складові частини світ-системи у певний хронологічний період [Wallerstein, 2004].

Тож саме поняття "світ" учений трактує не як глобальний світ у цілому, а як його складову системну частину, що становить окрему цілісність. Отже, міжнародний порядок, на його думку, не є якимось цілісним явищем і складається з низки окремих світ-системних одиниць. Як один із основоположників немарксизму, він розцінював капіталістичну систему як загрозу для більшої частини світу. Водночас кризи й початок краху лібералізму він пов'язував зі студентськими заворушеннями та революціями 1960-х років, які охопили США та більшість країн Європи [Wallerstein, 2021]. Лібералізм для І. Валлерстайна – це своєрідна ідеологічна пастка, створена для мобілізації людей і подальшого їх спрямування у так зване русло певної поведінки. Тож ключовою властивістю лібералізму є його здатність інституціоналізувати стихійний протест мас задля функціонування капіталізму [Романова, 2010, с. 76].

Зазначений вище підхід заслуговує на особливу увагу на тлі кризи глобальної демократії та наступу світового авторитаризму, що проявляється хоч і у повільному, проте кількісному збільшенню держав-автократій. Не менш вагомим є те, що у своїх розвідках І. Валлерстайн одним із перших передбачив протистояння по лінії "Північ – Південь" ще за часів холодної війни. Актуальною залишається також його позиція про поступовий занепад глобального "м'якого"

впливу США та його світової гегемонії в цілому, що проявилось у невдалих спробах Вашингтону насадити ліберально-демократичні цінності в Іраці та Афганістані.

Близьким до І. Валлерстайна за своїми поглядами був американський політолог польського походження Дж. Модельські, який сформував концепт циклічності глобальної політики та її впливу на еволюцію глобальної системи. Він, зокрема, зазначав про поступове поглинання неформальних функцій глобального лідерства, включеного у демократичне співтовариство [Modelski, 1987]. Як матрицю тривалого циклу світової політики учений вбачав підйом або занепад окремо взятої світової держави. Водночас таку циклічність Дж. Модельські пов'язував із військовим та ідеологічним протистоянням світових держав або коаліційних блоків, що призводить до світового конфлікту та зміни світового порядку й стану світових справ загалом [Шевель та Казаков, 2012, с. 11–17].

Важливою для розуміння сучасних геополітичних трансформацій є концепція американського політолога С. Гантінгтона, названа "Зіткнення цивілізацій" [Huntington, 1996]. Цей концептуальний імператив укотре набув своєї популярності у зв'язку з наростанням глобального протистояння демократичних та автократичних політичних режимів, а відтак країн Глобального Півдня та Глобальної Півночі за поступового збільшення розбіжностей між західною (християнською) та ісламською (східною) цивілізаціями. Держави з традиціоналістським політико-економічним устроєм здебільшого не сприймають західних ліберально-демократичних цінностей, що також означає зниження можливостей для використання так званої м'якої сили країнами колективного Заходу, концепт якої сформував відомий американський політолог Дж. Най [Nye, 2005].

Цивілізація, у розумінні С. Гантінгтона, є великим конгломератом країн, що значною мірою ідентифікують себе за такими критеріальними ознаками, як культура, мова, релігія. Підґрунтям для такого твердження стало дедалі помітніше розходження у культурі, традиціях і, що найважливіше, в релігії. Прискорення глобалізаційних процесів, розмивання державних кордонів, зростання національної самобутності та цивілізаційної самосвідомості призвело, на думку С. Гантінгтона, до послаблення цивілізаційної взаємодії, а також і до загострення суперечностей, що так чи інакше провокують масштабне протистояння аж до виникнення нового конфлікту глобального рівня [Huntington, 1996].

При тому, концепція зіткнення цивілізацій сама по собі не нова і була поширена серед західних інтелектуалів ще у 1920-х (Б. Метьюз), а також у 1940-х (А. Камю) та у 1980-х (Г. Джайном) роках. С. Гантінгтон, який презентував цей оновлений цивілізаційний концепт на початку 1990-х років, уже у перші роки зазнав потужної критики за відверту наукову спрощеність, адже не врахував / проігнорував сам факт існування внутріцивілізаційних напруженостей. Суперечності постають радше не між цивілізаціями, а між

національними державами, оскільки цивілізаційні межі є надто розмитими й аморфними та не об'єднуються конкретним географічним середовищем. Вочевидь, відбулося суб'єктне (штучне) заміщення держави цивілізацією, а згодом С. Гантінгтон у ролі головного актора міжнародної арени визначив (у стилі *Realpolitik*) саме цивілізацію, переклавши на неї всі характеристики й ознаки національної держави [Huntington, 1996].

Велику увагу концепція зіткнення цивілізацій привертає положенням про категорію так званих розколотих держав, які перебувають на "лініях міжцивілізаційного розлому", де містяться потенційні точки нового глобального конфлікту. Однією з них він називав і Україну, через яку проходить лінія перетину західної (християнсько-католицької) та православно-слов'янської цивілізацій, гегемоном якої умовно визначається Росія. Росія прагне зберегти свій вплив не лише серед країн православного світу, але й домінувати над відверто ісламськими – центральноазійськими країнами, що вкотре доводить слабкість та відносну упередженість цієї концепції.

В Україні відбувається не цивілізаційне, а радше ціннісне протистояння авторитарного та демократичного начал. Протистояння відбувається на стику північноєвразійського транзиту України (у межах якого Росія намагається відновити свою трансрегіональну імперію) до інтеграційної площини колективного ліберального Заходу. Тому, на думку американського експерта К. Мішеля, концепція С. Гантінгтона стала водночас ще й зручним підґрунтям для російських політичних кіл у контексті протиставлення західної і євразійської політичних культур, оскільки цивілізаційне зіткнення верифікується ними виключно як опція наявності кордону між цивілізаційними платформами саме на території України [Michel, 2015]. Така позиція стала відправною точкою претензій Росії на панування в Україні як "частині" так званої "історичної Росії".

Одним із вирішальних факторів прискорення глобальних трансформацій є також подальший багаторівневий трек складності глобального інформаційного суспільства. Констатуючи вплив інформаційних потоків на сутність і зміст комунікативної дійсності та раціональності, відомий німецький філософ і соціолог Ю. Габермас вказував на спотворення реальності через засилля комунікаційних технологій, які, зокрема, перетворюють політичне та суспільне життя на відверто спотворене реаліті-шоу. Він також наголошував на неприпустимості монополізації інформаційного простору медіакорпораціями, головною метою яких є отримання прибутку [Габермас, 2014]. Ю. Габермас підкреслював важливість забезпечення всезагального доступу до первинної інформації, а не викривленої журналістами та фахівцями зі зв'язків з громадськістю картини світу, яка формує спотворене уявлення пересічного громадянина про світ та його подальші траєкторії розвитку [Габермас, 2001].

Саме інформаційне суспільство на тлі експоненційних інформаційних технологій та штучного інтелекту створює підґрунтя для розвитку глобальної цифрової (віртуальної) держави, яка дедалі активніше визначатиме подальший розвиток модерних націй та національних держав (а то й можливість

подальшого їх існування), формування національних моделей громадянського суспільства та моделей соціальних комунікацій [Гедікова, 2023, с. 31-36].

У нинішніх реаліях набув великої ваги науковий прогностичний дискурс про оформлення константи майбутньої світобудови. У контексті цього дослідження відзначимо українських науковців Н. Гедікову [Гедікова, 2023, с. 31–36], С. Корсунського [Корсунський, 2022], С. Наумкіну [Наумкіна та Каменчук, 2023, с. 37–40], В. Орлика [Орлик та Гриценко, 2022], які сконцентрували увагу на прогнозуванні майбутнього світопорядку та визначення місця у ньому України.

Назагал зауважимо, що нині проглядається кардинально нова геополітична картина світу, яка відзначається розширенням мережі нових акторів міжнародних відносин через посилення впливу "середніх держав", а також міжурядових та неурядових організацій і об'єднань. Процес розмивання однополярності пов'язаний із набуттям геополітичної ваги та суб'єктивізації регіонального статусу таких світових гравців, як: Європейський Союз (завдяки інтеграційній консолідації єдиного європейського економічного простору); Китай (завдяки масштабуванню торговельно-економічних зв'язків із Заходом та рештою світу); Японія (завдяки збереженню високотехнологічної присутності на регіональному та глобальному рівнях); Росія (через нарощування постачання нафти на тлі зростання світових цін на цей тип вуглеводнів); Індія та Пакистан (у зв'язку з набуттям ядерного статусу, зміцненням регіонального економічного впливу у Південній Азії та через посилення оборонних зв'язків із Заходом). Необхідно також додатково виокремити низку регіональних гравців другого порядку, посилення яких зумовило подальше розмивання уніполярності. Такими упродовж останніх двох десятиліть стали: Іран, Саудівська Аравія, Бразилія, Мексика, які зайняли свої регіональні ніші геополітичного впливу завдяки нарощуванню експорту енергетичних та сировинних ресурсів чи прискоренню ядерних розробок (у випадку з Іраном) задля набуття статусу так званих порогових держав.

Метою дослідження є концептуалізація та прогнозування можливих сценаріїв встановлення нового світового ладу як відправної точки чергового етапу суспільно-політичного та економічного поступу людства.

Виклад основного матеріалу. Результати наукового аналізу останніх років доводять завершення геополітичної доби уніполярності, яка асоціювалася з домінуванням США як єдиного глобального (світового) актора. На думку низки західних учених, для здобуття глобального впливу держава має володіти щонайменше половиною від сукупної військово-морської потуги всіх країн світу. Понад те, така держава повинна мати: 1) сприятливе географічне положення, захищене океанічним простором (острівне або напівострівне); 2) стабільне відкрите суспільство; 3) передову економіку; 4) політико-стратегічну організацію глобальних домагань. Тож саме глибинна / глобальна держава у всі часи розцінювалася як лідерка світової політики та економіки. США, які умовно наближені до таких показників, значною мірою продовжили своєрідну традицію з формування ядра глобальної політичної системи, як свого часу це

робили Португалія (XVI ст.), Нідерланди (XVII ст.) та Великобританія (XVII–XIX ст.) [Шкурат, 2019, с. 197–198].

Тривалий час держави – лідери світової політики – були розташовані у Європі, а згодом таку місію перебрав на себе так званий Новий світ, який уособлювали США. Натомість Старий світ, в особі нової Європи, переживає власну кризу у контексті бачення сучасними експертами двох умовних Європ – Північної та Південної. Особливості такого, нехай штучного, поділу полягають у тому, що саме Північна Європа орієнтована на активізацію ресурсної допомоги Україні у її протистоянні російській повномасштабній збройній агресії. Такими країнами є Великобританія, Скандинавські країни, а також країни Балтії, Польща та, дещо меншою мірою, Чехія. Політика цих країн сучасної Європи, напевно, буде альтернативою політиці США, яку провадить нова адміністрація Д. Трампа.

Теракти у США 11 вересня 2001 року, пов'язані з діяльністю екстремістської організації "Аль-Каїда", провідні представники світової соціогуманітаристики характеризували як жест відкидання лібертаріанських цінностей та політики країн "золотого мільярда" (Колективного Заходу / Глобальної Півночі), що їх ці країни намагалися нав'язати традиціоналістському Глобальному Півдню, представленому переважно авторитарними та теократичними політичними режимами. З часом набуло поширення припущення про початок кризи глобального безпекового авторитету Вашингтону саме після терактів 11 вересня 2001 року. Надто сумнівною видалася здатність США як глибинної наддержави підтримувати стратегічну стабільність та сталість національної безпеки. Така ситуація значною мірою слугувала падінню авторитету у середовищі союзників: у країн Глобальної Півночі зникала впевненість у здатності США проєктувати колективну безпеку у рамках НАТО як ключової інституції трансатлантичної єдності.

Зауважимо, що черговими тригерами кризи й подальшої дисперсії глобального впливу США стала низка стратегічних невдач, пов'язаних із антитерористичними військовими кампаніями у Афганістані (2001–2021 рр.), Іраку (2003–2011 рр.), Лівії (2015–2019 рр.) та Сирії (з 2014 р.), які так і не забезпечили подальшого стабільного розвитку країн Близького Сходу. Понад те, воєнне втручання США та їх союзників, значною мірою, зумовило наростання політичного протистояння та хаосу, а у підсумку призвело й до краху суверенної державності та ерозії територіальної цілісності чотирьох названих держав. Політичний вакуум, що утворився у цих країнах, досить швидко був заповнений впливом радикальних політичних сил та екстремістських угруповань. Ісламські терористичні утворення, на кшталт ІДІЛ (Сирія, Ірак та Лівія) і Талібан (Афганістан), так і не були остаточно розгромлені США, а двадцятирічна так звана "глобальна війна з тероризмом" коштувала 8 трильйонів доларів. США не змогли реалізувати стратегію *win-win*, яка передбачала їх синхронну участь у двох і більше конфліктах із переможним результатом.

Зазначимо, що поряд з кризою міжнародної безпеки посилюються й деструктивні тенденції стану глобальної демократії, а саме: зростання політичного впливу в європейських країнах ультраправих, націоналістичних та

різного роду популістських сил, представлених переважно євроскептиками та ізоляціоністами. У Європі набирають ваги політичні інституції, які виступають як проти розширення ЄС, так і проти об'єднавчого панєвропейського проекту загалом. Ключовим аргументом для євроскептицизму є неприпустимість розмивання національних суверенітетів і культурної самобутності, а також зміни етнічної карти країн Європи через мусульман-мігрантів. Такі політичні сили нерідко стають об'єктом політичного впливу Росії (переважно у Центрально-Східній Європі), а їх країни набувають статусу так званих геополітичних спойлерів у підтримці й провадженні російської політики, спрямованих на підриєв європейської та трансатлантичної стабільності. Успіхи правих та націоналістичних політиків є свідченням кризи глобалізму та мультикультуралізму.

Зовнішня політика США дедалі більше стає неоднозначною та суперечливою, що також є одним зі свідчень її кризової динаміки. У період як першої, так і на початку другої каденції президента Д. Трампа у США поглиблюються ізоляціоністські тенденції, пов'язані із прагненням політичного істеблішменту нинішньої Республіканської партії зосередитися на внутрішніх проблемах країни (обмеження припливу мігрантів, зменшення податків та стабілізація цін на пальне) та збереженні / посиленні геополітичного впливу у Західній півкулі. Зважаючи на це, у геостратегічному просторі Глобальної Півночі назріває дедалі помітніший розкол саме через політику адміністрації новообраного президента Д. Трампа, який виступає за зростання витрат на оборону європейських країн-членів НАТО та перекладання на них безпекових зобов'язань щодо України та Європи в цілому. Це остаточно підірвало довіру європейських союзників до глобальної безпекової здатності США.

Тиск Вашингтону на Україну, зокрема через можливість визнання США російського суверенітету над тимчасово окупованим Кримом та примус до територіальних поступок на користь РФ, як передумов укладення перемир'я, зумовили подальше розмивання трансатлантичної єдності. США також тиражують погрози про вихід із переговорного процесу, спрямованого за завершення сучасної російсько-української війни. Це сприяє руйнуванню ключових механізмів функціонування міжнародного права та усталеність норм про неприпустимість зміни кордонів суверенних держав силовим шляхом. Усе це свідчить, що США не можуть бути стабілізатором та головним донором безпеки Європи, а піднята після завершення Другої світової війни американська ядерна "парасолька" остаточно закривається.

Нинішня адміністрація Д. Трампа неодноразово демонструвала відверту позицію щодо можливого виходу США зі складу НАТО. Це дає змогу стверджувати про можливий розкол чи навіть розпуск Альянсу. Почастішали й заяви військових аналітиків про паралізацію сил НАТО у Європі у разі потенційної агресії з боку РФ, наприклад, проти країн Балтії. Фактично під питання поставлена можливість застосування Альянсом п'ятої статті у разі ворожого вторгнення на територію однієї з його країн.

У таких умовах об'єднана Європа не має іншого варіанта, окрім при-

скореного нарощування військової могутності задля посилення європейського простору НАТО. Збільшення витрат на безпековий і оборонний сектори мінімум до 5% від ВВП може стати єдиною стратегією європейських членів Альянсу для зменшення їх залежності від США [FT ..., 2025]. Такий крок видається найбільш виваженим з огляду на можливість агресивних дій Російської Федерації проти однієї чи кількох європейських країн НАТО вже упродовж найближчих трьох-чотирьох років. Про можливість таких дій додатково свідчить зростання у 2025 р. бюджетних витрат Росії на збільшення власного військового потенціалу у масштабі, що перевищує відповідні видатки усіх країн ЄС. Так, експерти Міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS) відзначають збільшення загальних витрат РФ "на оборону" у 2025 р. на 13,7%, або до 175,5 млрд доларів [Військовий бюджет РФ..., 2025]. За перші три місяці 2025 р. у РФ було вироблено утричі більше зброї, порівняно з усіма країнами-членами НАТО, включаючи США.

У таких умовах дедалі більш актуальним питанням для ЄС постає створення об'єднаних збройних сил. При тому, новим системоутворювальним імперативом забезпечення стабільності об'єднаної Європи може виступити Україна, яка має всі підстави претендувати на роль ключового донора європейської безпеки. Бойовий досвід Збройних сил України дозволяє їй бути не лише інкорпорованою у майбутню європейську коаліційну систему, а й стати своєрідним безпековим ядром оновленої Європи. У зв'язку з цим ЄС необхідна стратегія реалізації подальшого ресурсного забезпечення України задля підтримки її стійкості у протистоянні постійним викликам і загрозам. Українські та європейські оборонні структури могли б взяти на себе спільну відповідальність у справі протистояння імперським амбіціям Росії як на пострадянському просторі, так і у Центрально-Східній Європі. У сучасних умовах європейські члени НАТО мають брати більше відповідальності за формування архітектури регіональної безпеки. Європа отримала шанс вибудувати власну систему оборони без колишньої участі США. Нарощування оборонних спроможностей ЄС сприятиме посиленню його геополітичної суб'єктності.

Тож, усвідомлюючи потенційну загрозу з боку РФ, лідери провідних держав Євросоюзу та очільники його ключових інституцій заявили про неприпустимість реалізації плану США, спрямованого на капітуляцію України та порушення суверенних кордонів у Європі.

За таких умов ключову роль у підвищенні рівня підтримки європейської безпеки має відігравати Німеччина, яка може претендувати на роль нового лідера західного світу. Попри посилення тенденцій рецесії в економіці, наростання популярності праворадикальних політичних сил (на кшталт відомої партії "Альтернатива для Німеччини") та низький рівень суспільної підтримки збільшення відповідальності за стан безпеки в Європі, Німеччина залишається економічним двигуном та ключовим кластером Євросоюзу. У цьому плані надзвичайно важливим є крок німецького канцлера Ф. Мерца, який планує спрямувати близько трильйона євро на розвиток німецької армії та безпекової

інфраструктури [Час Мерца..., 2025]. Лідерство Німеччини у організації захисту ЄС може бути обумовлене не лише готовністю до різкого зростання інвестицій у розбудову армії, а й низкою факторів, пов'язаних із географічним положенням цієї країни. Німеччина розташована у середній частині Європи, що може полегшити логістику як оборонної промисловості, так і перекидання військових підрозділів у потрібне місце. Порівняна близькість Німеччини до країн Балтії та Польщі, яким, у першу чергу, може загрожувати напад з боку РФ, може бути одним із вирішальних чинників, який забезпечуватиме швидку та адекватну реакцію на такий напад. Крім того, наближеність Німеччини до РФ (порівняно, наприклад, із Францією) змушує і змушуватиме враховувати цей фактор у формуванні перспективної стратегії безпеки як країни, так і Європи в цілому. Німеччина була і залишається основним імпортером бойової техніки та військового спорядження до низки європейських країн, насамперед східноєвропейських. Ця країна має давні традиції розбудови військово-промислового комплексу і потужні школи, орієнтовані на розробку і виробництво певних видів військової техніки, насамперед військових кораблів, бойових броньованих машин багатьох типів, військових літаків, сучасної стрілецької та протитанкової зброї, засобів протиповітряної оборони, а також крилатих і балістичних ракет. За деякими ознаками військово-промисловий комплекс Німеччини вже почав адаптуватися до перспективного виробництва нових видів озброєнь та нарощування виробництва окремих зразків зброї, яка позитивно себе зарекомендувала на полі бою і має потенціал для модернізації. Німеччина також є потужним реципієнтом зовнішніх мігрантів, які зацікавлені у її зміцненні.

Україна, перебуваючи у точці геополітичної біфуркації, є, як ніколи, близькою до того, щоб завершити свій цивілізаційний транзит до клубу країн Глобальної Півночі, остаточно відійшовши від віковичного географічного імперативу "між Заходом і Сходом". Сучасна російсько-українська війна, як війна ідентичностей, цивілізацій, світоглядів та протидіючих цінностей, навряд чи завершиться, у її різних проявах, в оглядному майбутньому. Позаяк подальше поглиблення безпекової кризи НАТО може дати старт порівняно новій стратегії координації геостратегічних інтересів – відомої як мінілатералізм – саме Україна може бути співзасновником таких нових альянсів на кшталт Міжмор'я, Люблінського трикутника чи так званого Асоційованого тріо (Україна, Грузія, Молдова) [Sychova, 2023, p. 55–61].

Активізації геостратегічного вектора України у цьому напрямі необхідна й задля уникнення потрапляння в російські геополітичні пастки на кшталт такого собі "Мінська-3", що пропонувався у рамках так званих Стамбульських дебатів (Стамбульське комюніке) у квітні 2022 р. і передбачав можливість територіальних поступок на користь РФ та значне чисельне скорочення збройних сил в обмін на припинення бойових дій. Понад те, у рамках перемовин з Росією про "припинення вогню" Україні наразі насаджують так званий "Стамбул-3". Актуалізований новий трек з ослаблення позицій України на тлі заяв нинішнього

очільника Пентагону П. Гаксета, який в унісон з Д. Трампом повторює своєрідну мантру про відкидання вступу України до НАТО як базову передумову для перемир'я між Росією та Україною. Притому, забезпечення стійкого перемир'я розглядається за залучення миротворчої місії без участі військового контингенту США.

Усе це дає підстави стверджувати про ефективність регіональних союзів як у системі НАТО, так і поза Альянсом, як-от: Київ – Варшава – Лондон або ж посилення безпекової співпраці шляхом координації дій країн, що географічно розташовані поблизу Балтійського, Чорного та Адріатичного морів. Означене дасть змогу Україні не тільки зберегти й підтримувати стійкість у протистоянні російській повномасштабній агресії, а й бути важливим центром забезпечення миру у Європі у майбутньому.

До факторів послаблення глобальної безпеки додається й різке підвищення митних тарифів Сполученими Штатами, зокрема й для країн Євросоюзу, що значно ускладнить торговельно-економічні відносин у рамках євроатлантичного простору. Нагадаємо, що починаючи з квітня 2025 р. Президент США Д. Трамп розпочав реалізацію протекціоністської політики різкого збільшення митних зборів для продукції з більшості країн світу. Так звана тарифна війна стала одним із низки об'єктних факторів обвалу довіри до США – тепер уже як до надійного торговельного та фінансового партнера.

Кардинальна зовнішньополітична переорієнтація та послаблення глобального впливу США спричинили підлив довіри до Вашингтону з боку його стратегічних партнерів у Глобальній Півночі. Наслідком стало й помітне згортання глобалізації, що значною мірою була започаткована Вашингтоном з імперативним оформленням *Pax Americana*. Дедалі актуальнішою тенденційною рисою нового світопорядку стає глокалізація – транзит до локальності й закритості і посилення актуалізації соціально-політичних відмінностей та культурної самобутності. У таких умовах помітним стало посилення уваги європейських країн до зміцнення національних безпекових інституцій, які могли б бути ефективними перед зовнішніми викликами і загрозами. Це відбувається попри збереження дилеми збільшення оборонних витрат за рахунок соціальної та гуманітарної сфери.

У сучасних умовах для США не Росія, а Китай, який намагається потіснити геостратегічну присутність Вашингтону в Азійсько-Тихоокеанському та Індо-Тихоокеанському регіонах, виступає ключовим суперником та загрозою американським геостратегічним інтересам. У протистоянні з Китаєм США прагнуть вивести РФ із її союзницької орбіти Пекіна, що, у підсумку, за цим задумом, має призвести до остаточного розколу між ними[WP ..., 2025].

Одним із механізмів можливого зближення США з РФ може стати одностороннє зняття Вашингтоном санкцій з Росії без видимого поступу у завершенні російсько-української війни. Росія важлива для США як партнер з контролю за Арктикою, а також як джерело ресурсів і партнер зі стримування одночасно як КНР, так і ЄС.

За таких обставин роль Росії як молодшого союзника Китаю може змінитися

роллю ситуативного молодшого партнера США. У такому разі ЄС, який дедалі втрачає безпекову підтримку Вашингтону, нічого не лишається, як сформувати курс на зближення з Китаєм, оскільки бачення Вашингтоном нового світового порядку не передбачає місця для ЄС як впливового геополітичного суб'єкта. Понад те, ЄС має з Китаєм доволі тривалі торговельно-економічні зв'язки.

Отже, у контексті формування нового світового порядку складається нестандартна геополітична конфігурація, а тому не виключаємо ситуативне перманентне комбінування двох паралельних стратегічних кластерів від "США – ЄС" vs "Китай – РФ" до "США – РФ" vs "Китай – ЄС".

Не відкидаємо й гіпотезу про формування нової біполярної світ-системи, де США та Китай будуть відігравати ключову роль цієї константи. У середньостроковій перспективі саме США та Китай за своїм ресурсним потенціалом далеко випереджатимуть своїх найближчих і потенційних суперників. Ці дві держави зі своїми стратегічними союзниками стануть ключовими геополітичними атракторами нової (нехай і умовної) біполярності. У цій ситуації дедалі активніше проявляється й застосування нових інструментів у забезпеченні геополітичної переваги.

Слід брати до уваги й нарощування протистояння США та Китаю у інформаційно-технологічній сфері, що зумовлює подальше поглиблення так званої цифрової прірви між розвинутими країнами та країнами навздогінного розвитку. Наразі Китай заявив про претензії на першість у застосуванні технологій штучного інтелекту (ШІ) у відстоюванні своїх національних та геостратегічних інтересів [Курносов, 2024]. Зокрема, Китай уже використовує квантові комп'ютерні системи із залученням штучного інтелекту, а у травні 2025 р. продемонстрував керований штучним інтелектом літальний апарат, який є носієм дронів і може, за запевненнями розробника, застосовувати їх на дальності до 7000 км за будь-яких погодних умов.

Не виключаємо й сценарію тривалого геополітичного "клінчу" по лінії США – Росія – Китай, якщо відмінності у стратегічних інтересах цих країн переважають очікувані переваги від поглиблення співробітництва. У такому разі можливі зміни союзників та суперників США на світовій політичній арені.

Якщо брати до уваги паритет купівельної спроможності (ПКС), то, починаючи з 2015 р., питома вага економік США і Китаю у глобальній економічній системі зрівнялася. Нині Китай дещо випереджає США за цим показником, маючи 19% світового ВВП, тоді як Сполучені Штати – 16%. Для порівняння відмітимо, що у 1980 р. таке співвідношення було 22% до 2% на користь США. Натомість, якщо брати до уваги оцінювання економічних потенціалів двох наддержав за питомою часткою номінального ВВП, то першість буде вже за США, а це 22% проти 17% у Китаю. Відповідно до експертних суджень якщо існуюча динаміка із взаємного уповільнення економік цих двох держав збережеться, то через 10–15 років за рівнем номінального ВВП США будуть поступатися Китаю, а їхня питома вага у структурі світової економіки за номіналом скоротиться до 15%, а за ПКС – опуститься нижче 10% [Куш, 2025].

У цій ситуації Сполучним Штатам навряд чи допоможе посилення контролю над інноваційними технологіями та введенням захмарних митних тарифів на рівні 145%. Статус світового лідера визначатиме насамперед розмір ВВП, який є ключовим ресурсним показником для розрахунку витрат на оборону, втілення у життя соціальної політики, забезпечення місткості внутрішнього ринку.

Логіка нових тарифних війн адміністрації Д. Трампа зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Різке збільшення митних тарифів спрямоване на економічне послаблення Китаю та забезпечення перемовин на умовах Д. Трампа. Крім того, США, чий державний борг на кінець 2024 р. становив 36 трлн дол. (понад 90% ВВП; для порівняння: на жовтень 2001 р. державний борг США був на рівні 32% ВВП [Глава *Мінфіну США...*, 2024]), прагнуть виправити ситуацію за рахунок такого собі тарифного "грабунку" світу. Крім того, маніпуляції із митними тарифами можуть сприяти формуванню системи вигідних для США нових угод про такі тарифи.

12 травня 2025 р. між США та Китаєм була укладена угода про радикальне зниження тарифів на 90 днів, у рамках якої США зобов'язалися скоротити ввізні мита на китайські товари з 145% до 30%, а Китай вдався до скорочення митних тарифів на американський імпорт зі 125% до 10% [Угода *США і Китаю...*, 2025]. Тим самим було закладено механізми для продовження обговорення двосторонніх торговельно-економічних відносин. А вже 23 травня Д. Трамп виступив за введення 50% мит на усі товари з ЄС, починаючи з 1 червня, що зумовило різке падіння фондових ринків.

Адміністрація Д. Трампа вдається до штучного створення проблем у світовій торгівлі задля посилення глобального геоекономічного впливу шляхом формування тарифної залежності решти країн від США. Крім усього, Вашингтон формує торговельно-економічні інструменти тиску на нелояльні держави та створює преференції для тих країн, які виявляють пряму чи опосередковану підтримку Китаю.

Нинішня геополітична активність США так чи інакше зумовлює подальше руйнування світ-системного треку, який був установлений після завершення холодної війни. Виходячи з доволі вигідного геостратегічного становища, амбіції нової адміністрації Д. Трампа виявилися також у намірах мінімізувати суверенітет сусідньої Канади та встановити контроль над Гренландією, яка є багатим на енергоресурси найбільшим у світі островом і, водночас, важливим геостратегічним плацдармом для зміцнення впливу в Арктиці. Останнє важливе у контексті політики витіснення з Арктичного регіону Росії, Китаю, Канади, Норвегії та Данії.

Ще одним доволі нестандартним імперативом адміністрації Д. Трампа є амбіції стосовно посилення контролю США над Панамським та Суецьким каналами задля забезпечення права безоплатного проходу американських комерційних та військових суден. Такі геополітичні амбіції США не є випадковими, оскільки Панамський канал, по суті, є межею між двома Америками, а Суецький канал розмежовує два материки – Африку та Євразію

["Немедленно...", 2025]. Адміністрація Д. Трампа виступає проти встановлення контролю Китаю над каналом та за формування геополітичної дуги просторового контролю, яка має бути поширена на терени всієї Північної Америки та сектор американської відповідальності в Арктиці. Притому, реалізація таких планів США не виключає застосування військової сили у разі потреби. Це дає підстави стверджувати, що дії США на міжнародній арені можуть за своєю суттю бути зіставними із експансіоністською політикою РФ. Фактично сучасна глобальна політика США є прикладом продовження дотримання постулатів класичної геополітики, а саме – доктрини Н. Співмена, яка ґрунтується на важливості закріплення морського панування як запоруки потенційного глобального домінування [Sprukman, 1942].

На думку українського політичного експерта М. Гардуса, у США, як і у РФ, останнім часом стають популярними ідеї підміни демократичних інституцій довірою харизматичному лідерові зі значною концентрацією владних повноважень. Такі настрої підштовхують американське суспільство до позитивного сприйняття авторитарної моделі управління та відкидання традиційних демократичних механізмів [Гардус, 2025]. І якщо США підтримають Китай та Росію у деструкції усталених після Другої світової війни державних кордонів, то міжнародний порядок, оснований донедавна на правах людини, може бути остаточно зруйнований.

За таких обставин постає небезпечна тенденція остаточного відкидання елементів ідеалізму та переходу до жорсткої *Realpolitik* із пануванням права сили. Очевидним також є те, що у цій ситуації збережеться політика потужних геополітичних гравців щодо силової зміни кордонів більш слабких сусідніх держав, а то й цілковитого їх поглинання.

Політика нинішнього американського президента багато у чому базується на бізнесовій основі, що цілком відображає сутність його тривалої комерційної діяльності. Такі бізнес-підходи до великої політики проявилися у взаєминах з Україною, яка володіє найбільшими в Європі запасами урану та літію та інших рідкоземельних матеріалів, що робить її важливим гравцем на регіональному ринку енергетичних технологій. Адміністрація Д. Трампа у стратегії щодо відносин та подальшої підтримки України акцентувала на укладенні угоди про рідкоземельні метали та мінерали як механізм повернення боргу за надану військову допомогу та предмет подальшої безпекової співпраці.

Можна з упевненістю стверджувати, що США і в подальшому будуть шукати можливостей укладення подібних (переважно кабальних) угод про рідкоземельні матеріали у всьому світі. Така стратегія перегукується з ідеями представників класичної геополітики. У цих рамках актуальними видаються ідеї шведського політолога й соціолога Р. Челлена, викладені у його праці "Держава як форма життя" (1916), де серед критеріїв могутності держави виділено розширення території шляхом експансії, розвиток інфраструктури та володіння корисними копалинами [Чупрій, 2022, с. 9–16].

Адміністрація Д. Трампа буде дотримуватися традиційного для США

геополітичного сценарію концентрації стратегічних інтересів на Близькому Сході, у Південно-Східній Азії та, меншою мірою, в Європі. Натомість методи реалізації стратегічних інтересів США будуть змінюватися. Не виключено, що Сполучені Штати, як і Китай, мають намір ситуативно використовувати Росію як інструмент для просування своїх інтересів у зазначених регіонах. Усе це чітко проглядається на тлі помітного зміцнення стратегічного партнерства Росії та Китаю. Підставою для такого твердження є заяви В. Путіна та Сі Цзіньпіна про захист нового світопорядку, у якому не буде домінування США.

Сполучені Штати намагатимуться використати РФ для послаблення Китаю, а відтак і його економічних партнерів – Ірану та Північної Кореї, які є противниками Вашингтону.

Проглядається й певна перспектива відновлення стратегічного партнерства США з Україною передусім у економічній, а не у безпековій сфері. Однак тенденція до генерації протиріч у відносинах по лінії "США – ЄС – Україна" буде зберігатися й надалі. Найймовірніше, що збережеться також і позиція Вашингтону щодо України у плані маніпуляцій із масштабами та змістом військової та економічної підтримки в умовах, коли проглядається стратегічне зближення між Україною та Великобританією, що усе це балансує між провідними геополітичними суб'єктами Глобальної Півночі.

У свою чергу, США та Британія змушені будуть зберегти політику стратегічного партнерства щодо координації інтересів у Європі, на Близькому Сході та Південно-Східній Азії. Поза сумнівом – Британія вважається ключовим союзником США у забезпеченні підтримки стратегічної стабільності. Прикладом тому є дотримання США та Британією безпекових традицій взаємодії у рамках НАТО, що було свого часу продемонстровано у ході гуманітарних та антитерористичних операцій на Балканах, в Іраці, Афганістані, Лівії та Сирії. Вийшовши з ЄС унаслідок так званого Брекситу (*Brexit*) у 2020 р., Великобританія здобула роль більш самодостатнього міжнародного гравця та геополітичного центру впливу Глобальної Півночі.

За визначених обставин Британія звільнилася від низки бюрократичних перепон, зокрема й у взаємовідносинах зі США, у всіх ключових сферах. Натомість запровадження Вашингтоном надвисоких митних зборів у 2025 р. значно руйнує англосаксонський безпековий союз. Проте США та Британія виробили вагомий механізм для підтримки торговельно-економічних взаємин.

Індикатором підтримки взаємовигідного партнерства між США та Великою Британією стало підписання "всеосяжної" торговельної угоди, яка, зокрема, передбачає й подальше зниження тарифів та квот на сталь та автомобілі, а також спрямована на зміцнення стратегічного партнерства у майбутньому [ЗМІ: США і Британія..., 2025]. Це вкотре підкреслює наміри США й надалі реалізовувати стратегію використання інструменту митних тарифів для формування поясу американського геоекономічного впливу та збереження когорти лояльних держав (у випадку з Британією) і союзницьких відносин. Таким чином, попри певну напруженість у відносинах між Вашингтоном і Лондоном, пов'язаних

із кардинальною зміною глобальної політики нової адміністрації Д. Трампа у соціально-економічній та безпековій сферах, США та Великобританія і надалі зберігатимуть прагматизм та раціональність у своїх взаєминах, а саме – у сфері військових операцій, проведенні військових навчань, зборі та обміні розвідданими та розробці передових технологій.

Так чи інакше, США прагнуть зберегти оптимальний рівень достатньої довіри у відносинах зі своїми традиційними союзниками, такими як Ізраїль на Близькому Сході, Японією та Південною Кореєю, а також Тайванем у Східній Азії, Австралією, Малайзією, Філіппінами та Новою Зеландією у Південно-Східній Азії.

Однак, хоча США зберігають союзницькі відносини з Ізраїлем як ключовим суб'єктом забезпечення національних американських інтересів на Близькому Сході (поряд із Саудівською Аравією), останнім часом американо-ізраїльські відносини погіршилися на тлі затягування воєнної операції США проти ХАМАС. Ще адміністрація Дж. Байдена визначила для Ізраїлю "червоні лінії" щодо наземної операції ЦАХАЛ у місті Раффах у Газі, спрямованої на знищення угруповання бойовиків [Відносини США та Ізраїлю..., 2024]. Однак для Вашингтону Єрусалим залишається вагомим аргументом проєктування безпеки на Близькому Сході та значною геополітичною противагою Ірану, який підтримує низку проксіорганізацій у регіоні та продовжує розвиток своєї ядерної програми. Важливою для США та Ізраїлю є й координація зусиль щодо єменських хуситів як ще одного терористичного угруповання. Про збереження підтримки Ізраїлю з боку США свідчить також і надання стабільної військової допомоги цій країні.

Ще однією геополітично важливою для США державою на Близькому Сході є Саудівська Аравія, з якою Вашингтон підтримує давні союзницькі традиції та взаємини. У 2024 р. між Вашингтоном та Ер-Ріядом розпочалися перемовини про укладення двостороннього оборонного пакту. Угода передбачатиме надання офіційних гарантій США щодо захисту королівства, а також доступ Саудівської Аравії до більш сучасного американського озброєння в обмін на припинення закупівель китайської зброї та обмеження інвестицій Пекіна в країну. Американо-саудівська угода передбачатиме обмін з Ер-Ріядом новітніми технологіями, зокрема й пов'язаними зі штучним інтелектом [США та Саудівська Аравія..., 2024]. Передумовою до укладення безпекового договору між двома країнами може слугувати серія угод, спрямована на посилення стратегічного партнерства стосовно енергетики, охорони здоров'я, інфраструктури та технологій. Зокрема, загальний обсяг зобов'язань Саудівської Аравії перед США оцінюється у 600 млрд дол., з яких 142 млрд дол. припадає на оборонне партнерство [США і Саудівська Аравія..., 2025].

Інтереси США та Саудівської Аравії збігаються й у питанні визначення світових цін на нафту, що вкрай важливе для економічного розвитку країн, які її імпортують. Водночас це дозволяє суттєво впливати на воєнну спроможність РФ в Україні через дії, спрямовані на різке зниження світових цін на нафту. Не випадково, що саме Саудівська Аравія (місто Джидда) стала майданчиком для переговорів високого рівня за участі США, України та РФ про укладення

перемир'я та припинення російсько-української війни. Низку подібних безпекових та торговельно-економічних угод США планує укласти також із країнами Перської затоки, такими як Катар та Об'єднані Арабські Емірати.

Відносини США із ключовими союзниками у Східній Азії зосереджуються передусім довкола безпекової компоненти, а саме – нейтралізації можливих загроз з боку Північної Кореї та Китаю. Китай здійснює масштабне переоснащення свого військово-морського флоту та збільшує військову присутність у Індо-Тихоокеанському регіоні, а також втілює у життя безпрецедентні заходи збору інформації (зокрема розвідувальної та комерційної) із застосуванням систем штучного інтелекту, використанням можливостей соціальних мереж, месенджерів та відеохостингів, акумулюванням інформації власників смартфонів та персональних комп'ютерів. Північна Корея випробовує балістичні засоби доставки ядерної зброї, а також модернізує власний підводний флот. Крім того, Китай (опосередковано) та Північна Корея (безпосередньо) підтримують РФ у її війні проти України.

Задля стримування геополітичних амбіцій Північної Кореї та з метою запобігання її можливої неконвенційної (ядерної) агресії США Японія та Південна Корея регулярно проводять військові навчання, зміцнюють військове співробітництво. США також зберігають свою військову присутність у Японії та Південній Кореї. Водночас, на думку представників відомого аналітичного центру *Chatham House*, існують певні загрози існуванню традиційної тристоронньої єдності, оскільки адміністрація Д. Трампа розглядає подібні альянси не більше як джерело тимчасової вигоди, а не довгострокової стратегічної цінності. Вважається, що Д. Трампу у подальшому бракуватиме дипломатичної ваги і політичної волі для продовження безпекової взаємодії з Японією та Південною Кореєю. Досвід бізнесмена обумовлює те, що сучасний американський президент розглядає подібні стратегічні безпекові альянси як залежність другорядних геополітичних гравців, яку можна використати для отримання максимальної вигоди у ході реалізації програми "Америка понад усе" [Kanodia, 2025].

Д. Трамп скоріш за все буде й надалі маневрувати між Росією, Китаєм та Північною Кореєю, що є черговою безпосередньою загрозою збереженню безпекового альянсу з Європою. З іншого боку, посилення протистояння США та Китаю породжує необхідність посилення уваги Вашингтону до Тайваню. Геополітичним тригером цього може слугувати невпинне збільшення присутності китайських військ у Південнокитайському морі, зокрема в акваторіях спірного архіпелагу Спратлі та Парасельських островів, де Пекін проводить дедалі більш агресивні та показові акції щодо Тайваню [Що стоїть за угодою..., 2021]. Не виключається й військове вторгнення Китаю на Тайвань з метою реалізації стратегічної концепції возз'єднання Великого Китаю у середньотерміновій перспективі. За такого сценарію США не матиме іншого вибору, аніж реагувати на можливу агресію Китаю силовими засобами.

Стратегічні інтереси США щодо безпекової взаємодії у Південно-Східній Азії

представлені взаємодією з Австралією та Новою Зеландією. Ще у вересні 2021 р. США за участі Великобританії та Австралії уклали резонансну угоду, що дістала назву *AUKUS* (англ. *Australia, United Kingdom, United States*), яка стосувалася підтримки колективної безпеки у регіоні. Необхідність укладання такої угоди викликана посиленням активності Китаю у Індо-Тихоокеанському регіоні. Договір передбачає об'єднання та координацію можливостей цих держав задля надійного захисту їхніх інтересів із підтриманням постійного стратегічного діалогу для посилення співпраці у сфері оборони, кібербезпеки, розвитку високих технологій тощо. Тож цей пакт передбачає активізацію співробітництва у створенні оборонних технологій, зокрема й автономних систем озброєнь на основі штучного інтелекту, квантових технологій та обчислювальної техніки. Відповідно до договору, Австралія вперше отримає можливість будівництва атомних підводних човнів [Що стоїть за угодою..., 2021].

Така угода викликала загострення американо-китайського протистояння, негативно на неї відреагували й деякі союзники США. Зокрема, Франція здійснила своєрідний демарш, відкликавши на знак протесту своїх послів з Австралії та США. Це було зумовлено укладенням перед тим довготермінової угоди між Францією та Австралією про будівництво бойових субмарин для австралійського флоту вартістю в 56 млрд євро [Shields, 2021].

Попри зростання скептицизму адміністрації Д. Трампа щодо доцільності збереження американської глобальної безпекової присутності, не виключаємо розширення стратегічної співпраці США із Малайзією, Філіппінами та Новою Зеландією задля підтримки регіональної безпеки. Такі дії з боку США будуть зумовлені неминучим подальшим загостренням американо-китайського суперництва.

В умовах становлення нового світопорядку дедалі глибше проявляється криза впливу універсальних та регіональних міжнародних організацій на кшталт ООН, ВООЗ, СОТ, Рада Європи тощо. Саме вказані організації зазнали нищівної міжнародної критики, оскільки не змогли завадити поширенню пандемії COVID-19, розгортанню низки локальних збройних конфліктів та повномасштабному воєнному вторгненню Росії в Україну. Тож згадані організації не виконують функцій "щита" чи "парасольки" для учасників міжнародних відносин (зокрема і їх членів) у випадку політичних криз, конфліктів та війн. Як зазначив відомий український учений у галузі нацбезпеки академік НАН України В. Горбулін, "ми спостерігаємо певний масштабний реверсивний процес: цивілізований світ, вийшовши у XXI ст. з величезними планами на мирний і благополучний розвиток, зіштовхнувся з реваншистською Росією, яка спочатку стрімко відкинула нас назад, у 80-ті роки, а тепер готується й далі повертати історію назад" [Горбулін, 2017].

Криза ООН, зокрема й в особі її ключової інституції – Ради Безпеки – значною мірою стала наслідком консервативної та ізоляціоністської політики США як головного безпекового й фінансового донора цієї організації. Останнім часом Вашингтон робить усе більше заяв про припинення фінансування цієї

організації та навіть можливість виходу зі складу її членів. За словами деяких представників Республіканської партії, ООН є фіктивною й надто корумпованою організацією, що "...перетворилася на майданчик для тиранів і місце для атак проти Америки та її союзників...", а також неспроможна запобігти війнам..." [У Конгрес США..., 2025]. ООН, як й інші створені після Другої світової війни міжнародні структури, потребують докорінного перегляду своєї діяльності. Навіть сам факт того, у Радбезі ООН представлене досить вузьке коло учасників, які володіють правом вето, виявився однією з причин інституційного паралічу організації. ООН фактично не виконує своїх статутних зобов'язань та не може забезпечити припинення чи запобігання війнам та воєнним конфліктам у світі.

Висновки та результати дослідження. Сучасний світ переживає транзит переходу до нового глобального устрою, який супроводжується хаосом та нестабільністю. У таких умовах окремі авторитарні держави продемонстрували здатність швидше реагувати на виклики сьогодення, випереджаючи у цьому країни "західної демократії".

Наростання світової турбулентності супроводжується збільшенням проявів тероризму та ризиком неконтрольованого розповсюдження ядерної зброї, ігноруванням деякими країнами принципу права у міжнародних відносинах із пріоритетом принципу сили. Якщо внаслідок розв'язування загарбницьких війн, зокрема сучасної російсько-української війни, вдасться розширити територіальні надбання країни-агресорки, то відкидання принципу права може стати основою політики низки провідних держав на світовій арені. Це буде становити загрозу суверенітету і територіальній цілісності певних держав у різних частинах світу, що може стати тригером до поширення зброї масового знищення як єдиної гарантії убезпечення від реалізації агресивних планів ворога.

Протидія деяких провідних країн становленню однополярного світу зумовила демонтаж Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, а також сприяла піднесенню низки регіональних політичних гравців, які борються за зростання свого впливу.

На тлі прискорення глобальної турбулентності дедалі виразнішою стає проблема краху трансатлантичної єдності, торпедованої США – країною, яка тривалий час була уособленням "вільного західного світу".

Новітні кроки США на міжнародній арені поставили під сумнів саме існування колективного Заходу та монолітності країн Глобальної Півночі. Такі тенденції багатократно посилились із початком другого президентського терміну Д. Трампа, адміністрація якого демонструє підтримку ізоляціоністського курсу.

Не виключено, що сучасний курс США на ізоляціонізм є наслідком невдалої спроби реалізації американського цивілізаційного проєкту, яка поставила під сумнів збереження світового лідерства США у розвитку економіки. Водночас курс на ізоляціонізм не лише суттєво послабив вплив США на міжнародні справи та їх глобальну присутність, а й сформував у багатьох країн переконання у ризикованості розрахунків на США як партнера у військово-політичному та

економічному співробітництві.

Демонструючи намагання зберегти безпекові та торговельно-економічні альянси із ключовими союзниками у Східній Азії, Індो-Тихоокеанському регіоні та на Близькому Сході, США здійснили низку кроків у Західній півкулі, які можуть свідчити про дрейф у бік пріоритету застосування сили у міжнародних відносинах. У разі збереження такої стратегії, помноженої на посилення протистояння з Китаєм, США ризикують остаточного втратити не лише статус наддержави, але й роль лідера вільного світу загалом.

Хоча процес зміни парадигм у становленні нової світ-системи є доволі тривалим явищем, реалії сьогодення прискорили трек пошуку нового балансу сил та відновлення стратегічної стабільності.

В умовах, коли США продемонстрували можливість відмови від захисту країн ЄС у разі воєнної агресії проти них, на роль європейського лідера може претендувати Німеччина, економіка якої є найбільш потужною на континенті, що створює передумови для прискореної розбудови військово-промислового комплексу на основі новітніх досягнень науки і техніки. Водночас суперництво між Францією та Німеччиною за вплив на європейському континенті може виявитися чинником, який сприятиме послабленню ЄС. У цьому контексті важливою є позиція Великобританії, яка впливатиме на здатність Європи не лише зміцнити власні економічні позиції, а й захистити себе у разі ворожого нападу.

Зростання потенційної загрози нападу Російської Федерації на країни ЄС за можливої відмови деяких союзників з НАТО застосовувати 5-ту статтю Альянсу актуалізує створення регіональних військово-політичних союзів на теренах Європи, а також різке зростання витрат на оборону із перспективою формування загальноєвропейських збройних сил та централізованого планування виготовлення необхідної зброї та військового спорядження.

Україна, маючи досвід ведення повномасштабної війни у сучасних умовах, може стати однією із ключових ланок перспективних військово-політичних об'єднань у разі, якщо ЄС не лише візьме на себе частину витрат на утримання збройних сил України, а й буде будувати відносини із нашою державою на основі союзницьких домовленостей із взаємними чітко визначеними зобов'язаннями. У сучасних умовах Україна має історичний шанс не лише інтегруватися до Глобальної Півночі, а й суттєво зміцнити її, а ЄС може перебрати на себе символ вільного демократичного світу.

Зміцнення ЄС на тлі зростання загроз існуванню малих держав в умовах загострення протистояння між США і Китаєм та концентрації зусиль Російської Федерації з реалізації власного квазіцивілізаційного проєкту може виступити стимулом для формування потужних регіональних військово-політичних об'єднань, здатних захищати свої інтереси від зовнішніх посягань.

Перспективи подальших досліджень наукової проблеми. Багатофакторний аналіз подій останніх років спонукає до припущення, що людство у найближчій перспективі уникне глобального конфлікту на кшталт двох світових

війн XX століття. Таке твердження ґрунтується на тому, що стримувальний потенціал наявної у низки країн зброї масового знищення та трансформація світу через призму переважно макрорегіонального протистояння дають змогу уникнути воєнного конфлікту глобального масштабу. Водночас необхідно визначити умови регіонального воєнного протистояння, які можуть спровокувати його переростання у світову війну, а також найбільш дієві контрзаходи, здатні завадити цьому.

Бібліографічні посилання

- "Немедленно!": Трамп хочет, чтобы корабли США бесплатно проходили по Панамскому и Суэцкому каналам.* (2025, Квітень 27). OBOZ.UA. <https://www.obozrevatel.com/novosti-mir/nemedlenno-tramp-hochet-chtobyi-korabli-ssha-besplatno-prohodili-po-panamskomu-i-suetskomu-kanalam.htm>
- Абашидзе М. (2024, Лютий 20). Новий світовий порядок: яке в ньому місце для України? UA.NV. <https://i-ua.tv/world/85338-novyi-svitovyi-poriadok-iake-v-nomu-mistse-dlia-ukrainy>
- Арон, Р. (2000). *Мир і війна між націями* (В. Шовкун, З. Борисюк, Г. Філіпчук, Пер. з франц.). Київ: МП "Юніверс".
- Бжезинський, З. (2000). *Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи* (О. Фешовець, Пер. з англ.). Івано-Франківськ: "Лілея-НВ".
- Відносини США та Ізраїлю переживають не найкращі часи – думка.* (2024, Квітень 21). Freedom. <https://uatv.ua/uk/vidnosyny-ssha-ta-izrayilyu-perezhyvayut-ne-najkrashhi-chasy-dumka/>
- Військовий бюджет РФ перевищив витрати на оборону країн ЄС разом узятих, – FT.* (2025, Лютий 12). Уніан. <https://www.unian.ua/economics/other/viyskoviy-byudzheth-rf-perevishchiv-vitrati-na-oboronu-vsih-yevropeyskih-krajin-razom-uzyatih-ft-12913854.html>
- Габермас, Ю. (2001). *Філософський дискурс Модерну* (В. Куплін, Пер. з нім.). Київ: "Четверта хвиля".
- Габермас, Ю. (2014). На хвилі думок (інтерв'ю Маркусу Шверінгу). *Філософія права і загальна теорія права*, 1–2, 486–493. https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/content-philosophy-2014-2-phil-law_1-2_14.pdf
- Гардус, М. (2025, Лютий 23). Чому Трамп і Путін знаходять спільну мову? *Українські новини*. <https://ukranews.com/ua/news/1066215-maksym-gardus-chomu-tramp-i-putin-znahodyat-spilnu-movu>
- Гедікова, Н. (2023). Новий світовий порядок і роль у ньому України. *Науковий журнал "Політикус"*, 4, 31–36. http://politicus.od.ua/4_2023/5.pdf
- Глава Мініну США очікує на досягнення стелі держборгу вже 14 січня.* (2024, Січень 28). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3942817-glava-minfinu-ssa-ocikue-na-dosagnenna-steli-derzborgu-vze-14-sicna.html>
- Горбулін, В. (2017, Листопад 2). Який фенікс народиться зі згарища холодної війни. *Дзеркало тижня*. https://zn.ua/ukr/internal/yakiy-feniks-naroditsya-zi-zgarischa-svitovoyi-gibridnoyi-viyni-259112_.html

- ЗМІ: США і Британія 8 травня оголосять про укладення торговельної угоди. (2025, Травень 8). Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/8/7211114/>
- Кіссінджер, Г. (2017). *Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті*. Київ: "Наш Формат".
- Корсунський, С. (2022, Березень 6). Причини і наслідки війни Росії проти України: що буде далі? *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-viyna-ukrayina-shcho-dali/31739012.html>
- Курносів, А. (2024, Грудень 30). 2025 рік потрясе світ. Як Заходу зберегти себе і Україну? *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/zavershennya-viyny-prohnoz-2025-rik/33257716.html>
- Куш, О. (2025, Квітень 11). США vs Китай. Анатомія Глобальної економічної війни. *Дзеркало тижня*. <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/ssha-vs-kitaj-anatomija-hlobalnoji-ekonomichnoji-vijni.html>
- Наумкіна, С., & Каменчук, Т. (2023). Сучасний світопорядок в системі політичних відносин. *Науковий журнал "Політикус"*, 1, 37–40. http://politicus.od.ua/1_2023/6.pdf
- Новицький, А. (2025, Березень 03). Погляд: 5 причин, чому, здаючи Україну, США роблять найбільшу стратегічну помилку. *Kyiv Post*. https://www.kyivpost.com/uk/opinion/48152?utm_source=Facebook&utm_medium=cpc&utm_campaign=March&utm_id=Trump&fbclid=IwZXh0bgNhZW0BMABhZGIkAAAGIwe5kEQBHQzpmfnEHodoTnk-im6jnUo25PWdTgjzsUvmYz2lwpYhlny1TlnblM9rOw_aem_d8te4dgNXcf9C25CIHFDA
- Орлик, В., & Гриценко, А. (2022). Основні положення нової Стратегії національної безпеки США. *Національний інститут стратегічних досліджень*. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-10/171022_us_nss_pdf.pdf
- Романова, В. (2010). Світосистемний аналіз Іммануїла Валлерстайна (с. 76). У *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 93(II), 73–79. <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/675/633>
- США і Саудівська Аравія уклали низку угод. Домовилися про інвестиції від Аравії на \$600 мільярдів. (2025, Травень 13). LB.ua. https://lb.ua/world/2025/05/13/676177_ssha_i_saudivska_araviya_uklali_nizku.html
- США та Саудівська Аравія близькі до угоди щодо оборонного пакту. (2024, Травень 21). Європейська Правда. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/05/21/7186387/>
- Тоффлер, Е. (2000). *Третя хвиля* (А. Євс, Пер. з англ.; В. Шовкун, Ред.). Київ: Видавничий дім "Всесвіт".
- У Конгрес США внесли проєкт про повний вихід з ООН. (2025, Лютий 21). Українська правда. <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/21/7499403/>
- Угода США і Китаю: Білий дім оприлюднив подробиці. (2025, Травень 12). Кореспондент. net. <https://ua.korrespondent.net/world/4780679-uhoda-ssha-i-kytau-bilyi-dim-opryluidnyv-podrobytsi>
- Хаас, Р. (2019). *Розхитаний світ. Зовнішня політика Америки і криза*. Київ: "Основи".

- Час Мерца. Чи стане новий німецький канцлер лідером Європи і чого чекати Україні. (2025, Травень 6). РБК-Україна. <https://www.rbc.ua/rus/news/chas-mertsas-chi-stane-noviy-nimetskiy-kantsler-1746471054.html>
- Чупрій, Л. (2022). Формування та еволюція класичних геополітичних ідей ХХ століття. *Геополітика України: історія і сучасність (зб. наук. праць)*, 1(28), 9–16. <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/view/263282>
- Шевель, І., & Казаков, В. (2012). Циклічні моделі глобального конфлікту та глобального лідерства в світовій політиці Джорджа Модельскі. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*, 2(14), 11–17. <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2012/2/4.pdf>
- Шкурат, І. (2019). Глобальне суспільство як трансформаційна модель соціальної організації. *Право та державне управління*, 3(36) (Т. 2), 197–198. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2019/tom_2/32.pdf
- Що стоїть за угодою AUKUS між США, Австралією та Британією і як вона вплине на баланс сил у регіоні? (2021, Жовтень 30). Adaspa. <https://adastra.org.ua/blog/sho-stoyit-za-ugodoyu-aukus-mizh-ssha-avstraliyeyu-ta-britaniyeyu-i-yak-vona-vpline-na-balans-sil-u-regioni>
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan.
- FT: Європа працює над планом заміни США в НАТО через п'ять–десять років. (2025, Березень 22). Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/22/7207776/>
- Fukuyama, F. (2004). *Strong State: Governance and World Order in the 21st Century*. Ithaca – New York: Cornell University Press.
- Fukuyama, F. (2006). *The End of History and the Last Man*. New York – London: Free Press.
- Fukuyama, F. (2022, March 04). Putin's war on the liberal order. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/d0331b51-5d0e-4132-9f97-c3f41c7d75b3>
- Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon and Schuster.
- Kanodia, K. (2025, February 20). The unpromising future of Japan–South Korea–US trilateral cooperation. *Chatham House*. <https://www.chathamhouse.org/2025/02/unpromising-future-japan-south-korea-us-trilateral-cooperation>
- Luttwak, E. (2009). *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*. Harvard Univ. Pr.
- Michel, C. (2015, January 18). Even Vladimir Putin's Authoritarian Allies Are Fed Up with Russia's Crumbling Economy. *New Republic*. <http://www.newrepublic.com/article/120778/eurasian-economic-union-putins-geopolitical-project-already-failing>
- Modelski, G. (1987). *Long Cycles in World Politics*. London: Macmillan.
- Morgenthau, H. (1972). *Politics among Nations. The struggle for Power and Peace*. New York: Random House.
- Nye, J. (2005). *Soft Power: the Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
- Shields, B. (2021, September 18). France recalls its ambassadors to Australia and United States amid submarine fury. *The Sydney Morning Herald*. <https://web.archive.org/web/20210917203917/https://www.smh.com.au/world/europe/france-recalls-its-ambassadors-to-australia-and-united-states-amid-submarine-fury-20210918-p58srt.html>

- Spykman, N. (1942). *America's Strategy in World Politics*. New York.
- Straus, I. (2013). Democratic Peace Theory and American Federalist Peace Theory: allies or enemies? *Federalism*, 2, 113–237.
- Sychova, A. (2023). Collaborative Policymaking: Factors of Trust in the Multipolitical Environment. *Politicus*, 2, 55–61. http://politicus.od.ua/2_2023/8.pdf
- Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham-London: Duke University Press.
- Wallerstein, I. (2011). *The modern world-system I. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.
- Wallerstein, I. (2021). The West, Capitalism, and the Modern World-System. *Historiography: Critical Readings*, 4, 50–87. DOI: 10.5040/9781350237124.000
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. London – Sydney: Addison-Wesley Publishing Co.
- WP: секретний документ Пентагону показав, що стримування Росії – не пріоритет США. (2025, Березень, 30). Європейська Правда. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/30/7208327/>

References

- "Nemedlenno!": Tramp khochet, chtobi korabli SShA besplatno prokhodili po Panamskomu i Suetskому каналам ["Now!": Trump wants US ships to pass through the Panama and Suez Canals for free]. (2025, Kvitens 27). OBOZ.UA. <https://www.obozrevatel.com/novosti-mir/nemedlenno-tramp-hochet-chtobyi-korabli-ssha-besplatno-prohodili-po-panamskomu-i-suetskому-kanalam.htm> [in Russian].
- Abashydzhe M. (2024, Liutyi 20). Novyi svitovyi poriadok: yake v nomu mistse dlia Ukrainy? [The New World Order: What is Ukraine's Place in it?]. UA.NV. <https://i-ua.tv/world/85338-novyi-svitovyi-poriadok-iake-v-nomu-mistse-dlia-ukrainy> [in Ukrainian].
- Aron, R. (2000). *Myr i viina mizh natsiiamy* [Peace and war between nations]. (V. Shovkun, Z. Borysiuk, H. Filipchuk, Per. z frants.). Kyiv: MP "Iunivers" [in Ukrainian].
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan.
- Bzhezynskyi, Z. (2000). Velyka shakhivnytsia. Amerykanska pershist ta yii stratehichni imperatyvy [The great chessboard. The American primacy and its strategic imperatives] (O. Feshovets, Per. z anhl.). Ivano-Frankivsk: "Lileia-NV" [in Ukrainian].
- Chas Mertsy. Chy stane novyi nimetskyi kantsler liderom Yevropy i choho chekaty Ukraini [Merz's time. Will the new German Chancellor become the leader of Europe and what should Ukraine expect]. (2025, Traven 6). RBK-Ukraine. <https://www.rbc.ua/rus/news/chas-mertsy-chi-stane-noviy-nimetskiy-kantsler-1746471054.html> [in Ukrainian].
- Chuprii, L. (2022). Formuvannia ta evoliutsiia klasychnykh heopolitychnykh idei XX stolittia [Formation and evolution of classical geopolitical ideas of the 20th century]. *Heopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist (zb. nauk. prats)*, 1(28), 9–16. <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/view/263282> [in Ukrainian].
- FT: Yevropa pratsiuye nad planom zaminy SShA v NATO cherez p'iat–desiat rokiv [FT: Europe is working on a plan to replace the US in NATO in five to ten years]. (2025, Berezen 22).

- Yevropeiska pravda. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/22/7207776/> [in Ukrainian].
- Fukuyama, F. (2004). *Strong State: Governance and World Order in the 21st Century*. Ithaca – New York: Cornell University Press.
- Fukuyama, F. (2006). *The End of History and the Last Man*. New York – London: Free Press.
- Fukuyama, F. (2022, March 04). Putin's war on the liberal order. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/d0331b51-5d0e-4132-9f97-c3f41c7d75b3>
- Habermas, Yu. (2001). *Filosofskyi dyskurs Modernu* [Philosophical Discourse of the Modernity] (V. Kuplin, Per. z nim.). Kyiv: "Chetverta khvyliia" [in Ukrainian].
- Habermas, Yu. (2014). Na khvyli dumok (interv'iu Markusu Shverinhu) [On the wave of thoughts (interview with Markus Schwing)]]. *Filosofiiia prava i zahalna teoriia prava*, 1–2, 486–493. https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/content-philosophy-2014-2-phil-law_1-2_14.pdf [in Ukrainian].
- Hardus. M. (2025, Liutyi 23). Chomu Tramp i Putin znakhodiat spilnu movu? [Why do Trump and Putin find a common language?]. *Ukrainski novyny*. <https://ukranews.com/ua/news/1066215-maksym-gardus-chomu-tramp-i-putin-znahodyat-spilnu-movu> [in Ukrainian].
- Hedikova, N. (2023). Novyi svitovyi poriadok i rol u nomu Ukrainy [The New World Order and the Role of Ukraine in it]. *Naukovyi zhurnal "Politykus"*, 4, 31–36. http://politicus.od.ua/4_2023/5.pdf [in Ukrainian].
- Hlava Minfinu SSHA ochikuie na dosiahnennia steli derzhborhu vzhe 14 sichnia [The head of the US Ministry of Finance expects to reach the state debt ceiling on January 14]. (2024, Sichn 28). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3942817-glava-minfinu-ssa-ocikue-na-dosagnenna-steli-derzborgu-vze-14-sicna.html> [in Ukrainian].
- Horbulin, V. (2017, Lystopad 2). Yakyy feniks narodytsia zi zgharyshcha kholodnoi viiny [What phoenix will be born from the ashes of the Cold War]. *Dzerkalo tyzhnia*. https://zn.ua/ukr/internal/yakiy-feniks-naroditsya-zi-zgarischa-svitovoyi-gibridnoyi-viyni-259112_.html [in Ukrainian].
- Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon and Schuster.
- Kanodia, K. (2025, February 20). The unpromising future of Japan–South Korea–US trilateral cooperation. *Chatham House*. <https://www.chathamhouse.org/2025/02/unpromising-future-japan-south-korea-us-trilateral-cooperation>
- Khaas, R. (2019). *Rozkhytanyi svit. Zovnishnia polityka Ameryky i kryza* [A shaken world. America's Foreign Policy and the Crisis]. Kyiv: "Osnovy" [in Ukrainian].
- Kissindzher, H. (2017). *Svitovyi poriadok. Rozdumy pro kharakter natsii v istorychnomu konteksti* [World Order. Reflections on the Nature of Nations in Historical Context]. Kyiv: "Nash Format" [in Ukrainian].
- Korsunskyi, S. (2022, Berezen 6). Prychyny i naslidky viiny Rosii proty Ukrainy: shcho bude dali? [Causes and consequences of Russia's war against Ukraine: what will happen next?]. *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-viyna-ukrayina-shcho-dali/31739012.html> [in Ukrainian].

- Kurnosov, A. (2024, Hruden 30). 2025 rik potriase svit. Yak Zakhodu zberehty sebe i Ukrainu? [2025 will shake the world. How can the West save itself and Ukraine?]. *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/zavershennya-viyny-prohnoz-2025-rik/33257716.html> [in Ukrainian].
- Kushch, O. (2025, Kviten 11). SShA vs Kytai. Anatomiiia Hlobalnoi ekonomichnoi viiny [The USA vs China. Anatomy of the Global Economic War]. *Dzerkalo tyzhnia*. <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/ssha-vs-kitaj-anatomija-hlobalnoji-ekonomichnoji-vijni.html> [in Ukrainian].
- Luttwak, E. (2009). *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*. Harvard Univ. Pr.
- Michel, C. (2015, January 18). Even Vladimir Putin's Authoritarian Allies Are Fed Up with Russia's Crumbling Economy. *New Republic*. <http://www.newrepublic.com/article/120778/eurasian-economic-union-putins-geopolitical-project-already-failing>.
- Modelski, G. (1987). *Long Cycles in World Politics*. London: Macmillan.
- Morgenthau, H. (1972). *Politics among Nations. The struggle for Power and Peace*. New York: Random House.
- Naumkina, S., & Kamenchuk, T. (2023). Suchasnyi svitoporiadok v systemi politychnykh vidnosyn [Modern world order in the system of political relations]. *Naukovyi zhurnal "Politykus"*, 1, 37–40. http://politicus.od.ua/1_2023/6.pdf [in Ukrainian].
- Novytskyi, A. (2025, Berezen 03). Pohliad: 5 prychyn, chomu, zdaiuchy Ukrainu, SShA robliat naibilshu stratehichnu pomyлку [Opinion: 5 reasons why the US is making its biggest strategic mistake by surrendering Ukraine]. *Kyiv Post*. https://www.kyivpost.com/uk/opinion/48152?utm_source=Facebook&utm_medium=cpc&utm_campaign=March&utm_id=Trump&fbclid=IwZXh0bgNhZW0BMABhZGkAAAGlwe5kEQBHQzpmfnEHodoTnk-im6jnUo25PWdTgjzsUvmYz2lwpYhlny1TlnbIM9r0w_aem_d8te4dgNXCfn9C25CIHFDA [in Ukrainian].
- Nye, J. (2005). *Soft Power: the Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
- Orlyk, V., & Hrytsenko, A. (2022). Osnovni polozhennia novoi Stratehii natsionalnoi bezpeky SShA [The main provisions of the new US National Security Strategy]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-10/171022_us_nss_pdf.pdf [in Ukrainian].
- Romanova, V. (2010). Svitosystemnyi analiz Immanuila Vallerstaina [World-system analysis of Immanuel Wallerstein] (s. 76). V *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 93(II), 73–79. <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/675/633> [in Ukrainian].
- Shcho stoit za uhodoiu AUKUS mizh SShA, Avstraliieiu ta Brytaniieiu i yak vona vplyne na balans syl u rehioni?* [What is behind the AUKUS agreement between the US, Australia and Britain and how will it affect the balance of power in the region?] (2021, Zhovten 30). Adaspa. <https://adastra.org.ua/blog/sho-stoyit-za-ugodoyu-aukus-mizh-ssha-avstraliyeyu-ta-britaniyeyu-i-yak-vona-vplyne-na-balans-sil-u-regioni> [in Ukrainian].
- Shevel, I., & Kazakov, V. (2012). Tsyklichni modeli hlobalnoho konfliktu ta hlobalnoho liderstva v svitovii politytsi Dzhordzha Modelski [Cyclical models of global conflict and global leadership in world politics by George Modelski]. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*. 2(14), 11–17. <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2012/2/4.pdf> [in Ukrainian].

- Shields, B. (2021, September 18). France recalls its ambassadors to Australia and United States amid submarine fury. *The Sydney Morning Herald*. <https://web.archive.org/web/20210917203917/https://www.smh.com.au/world/europe/france-recalls-its-ambassadors-to-australia-and-united-states-amid-submarine-fury-20210918-p58srt.html>
- Shkurat, I. (2019). Hlobalne suspilstvo yak transformatsiina model sotsialnoi orhanizatsii [Global society as a transformational model of social organization]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 3(36) (Vol. 2), 197–198. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2019/tom_2/32.pdf [in Ukrainian].
- Spykman, N. (1942). *America's Strategy in World Politics*. New York.
- SShA i Saudivska Araviia uklaly nyzku uhod. Domovylysia pro investysii vid Aravii na \$600 miliardiv [The United States and Saudi Arabia have concluded a number of agreements. They agreed on \$600 billion in investments from Arabia]. (2025, Traven 13). LB. ua. https://lb.ua/world/2025/05/13/676177_ssha_i_saudivska_araviya_uklali_nizku.html [in Ukrainian].
- SShA ta Saudivska Araviia blyzki do uhody shchodo oboronnoho paktu [The United States and Saudi Arabia are close to an agreement on a defense pact]. (2024, Traven 21). Yevropeiska Pravda. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/05/21/7186387/> [in Ukrainian].
- Straus, I. (2013). Democratic Peace Theory and American Federalist Peace Theory: allies or enemies? *Federalism*, 2, 113–237.
- Sychova, A. (2023). Collaborative Policymaking: Factors of Trust in the Multipolitical Environment. *Politicus*, 2, 55–61. http://politicus.od.ua/2_2023/8.pdf
- Toffler, E. (2000). *Tretia khvylia* [The third wave] (A. Yeys, Per. z anhli; V. Shovkun, Red.). Kyiv: Vydavnychiy dim "Vsesvit" [in Ukrainian].
- U Konhres SShA vnesly proiekt pro povnyi vykhid z OON [The US Congress introduced a bill to completely withdraw from the UN]. (2025, Liutyi 21). Ukrainska pravda. <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/21/7499403/> [in Ukrainian].
- Uhoda SShA i Kytau: Bilyi dim opryliudnyv podrobytsi [The US-China deal: White House releases details]. (2025, Traven 12). Korespondent.net. <https://ua.korrespondent.net/world/4780679-uhoda-ssh-a-i-kytau-i-bilyi-dim-opryluidnyv-podrobytsi> [in Ukrainian].
- Vidnosyny SShA ta Izrailiu Perezhyvaiut ne naikrashchi chasy – dumka [The relations between the US and Israel are not going through the best of times – opinion]. (2024, Kviten 21). Freedom. <https://uatv.ua/uk/vidnosyny-ssh-a-ta-izrayilyu-perezhyvayut-ne-najkrashhi-chasy-dumka/> [in Ukrainian].
- Viiskovy biudzheth RF perevyshchyy vytraty na oboronu krain YeS razom uziatykh, – FT [Russia's military budget exceeds defense spending of EU countries combined – FT]. (2025, Liutyi 12). Unian. <https://www.unian.ua/economics/other/viyskoviy-byudzheth-rf-perevishchiv-vitrati-na-oboronu-vsih-yevropeyskih-krajin-razom-uziatih-ft-12913854.html> [in Ukrainian].
- Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham-London: Duke University Press.
- Wallerstein, I. (2011). *The modern world-system I. Capitalist Agriculture and the Origins of the*

European World-Economy in the Sixteenth Century. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.

Wallerstein, I. (2021). The West, Capitalism, and the Modern World-System. *Historiography: Critical Readings*, 4, 50–87. DOI: 10.5040/9781350237124.000

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. London – Sydney: Addison-Wesley Publishing Co.

WP: *sekretnyi dokument Pentahonu pokazav, shcho strymuvannia Rosii – ne priorytet SShA* [WP: Secret Pentagon document shows that deterring Russia is not a US priority]. (2025, Beresen 30). Yevropeiska pravda. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/30/7208327/> [in Ukrainian].

ZMI: *SShA i Brytaniia 8 travnia oholosiat pro ukladennia torhovelnoi uhody* [MASS MEDIA: The US and Britain will announce a trade agreement on May 8]. (2025, Traven 8). Yevropeiska pravda. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/8/7211114/> [in Ukrainian].